

Форіс Юлія Борисівна,

старший науковий співробітник Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України;

Колонюк Віктор Петрович,

учений секретар Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат юридичних наук, доцент

НАУКОВІ ПОЗИЦІЇ ЩОДО СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ КЛАСИФІКАЦІЙ

У той час як класифікація є модулятором узагальнюючої функції логіки і допомагає знайти не різне, а загальне в різнорідних об'єктах, судово-експертні класифікації переважно мають на меті диференціації об'єктів, що класифікуються.

Питаннями класифікації судових експертиз займалися практично всі дослідники, яких можна віднести до теоретиків судової експертології, наприклад, Вінберг А. І., Сегай М. Я., Гончаренко В. І., Клименко Н. І. та ін. Зараз НДУ судових експертиз проводиться науково-дослідна робота «Розробка наукового звіту» Удосконалення класифікації судових експертиз», керівник - Сімакова-Єфремян Е. Б., Харківський НДІСЕ. Згідно задекларованої мети, робота також повинна послужити підставою диференціації судових експертиз на класи, роди, види і підвиди за різними підставами, яка має важливе процесуальне і судово-експертне, теоретичне і практичне значення.

Немає ніяких сумнівів, що комфортність використання судових експертиз в судочинстві безпосередньо залежить від чіткої диференціації виду і підвиду судової експертизи, що призначається, і від того, чи є дана експертиза комплексною. Комфорт судово-експертної діяльності також виграє від того, що чітко окреслені межі компетенції судових експертів кожної спеціальності, визначення якої безпосередньо пов'язане з визначенням завдань кожного класу, роду, виду і підвиду судової експертизи.

Водночас не слід забувати, що класифікація не має кінцевою метою диференціацію (аналіз) завдань з подальшою неможливістю їх синтезу.

Відповідна концепція була розроблена Н. Я. Сегаєм в рамках теми НДР по судовій експертології на початку 2000-х років.

«Судово-експертне пізнання обставин минулої події, залученої в орбіту судочинства, ґрунтується на відображенні цієї події в різних матеріальних слідах, які є носіями нової юридично значимої інформації. Тому матеріальні сліди-відображення (вельми різні за своїм походженням) є центральною сполучною ланкою між встановлюваною минулою подією, що зумовила виникнення сліду, і заснованими на спеціальних знаннях методами його пізнання експертом», – пише Н. Я. Сегай. «Ця обставина і визначила як підстави, так і напрямки розробки концептуальних основ експертної методології: створення найбільш універсальної когнітивної моделі утворення слідів-відображень, а потім її проектування на однотипні блоки таких слідів, об'єднаних в міждисциплінарні експертні вчення. В якості ключової універсальної пізнавальної моделі, що з найбільшою наочністю розкриває «загальну картину» слідоутворення, обрана парадигма про зв'язок взаємодії слідоутворюючих систем, а все різноманіття слідів-відображень у відповідності з природою відображуваних об'єктів і самих слідів-відображень, що несуть інформацію про встановлювані факти, об'єднано в три міждисциплінарних вчення: експертну субстратологію, експертну документалістику і експертну психономіку.

Індивідуалізація людей і речей, причетних до події злочину, встановлення їх властивостей і станів, а також ситуації слідоутворення утворюють відповідно три найважливіших типи експертних завдань: ідентифікаційних, діагностичних і ситуаційних. Їх рішення спирається на єдину інформаційну базу – сліди відображення, що виникають в якості носіїв інформації про її джерела – відображувані тіла (процеси, явища), і процес їх взаємодії.

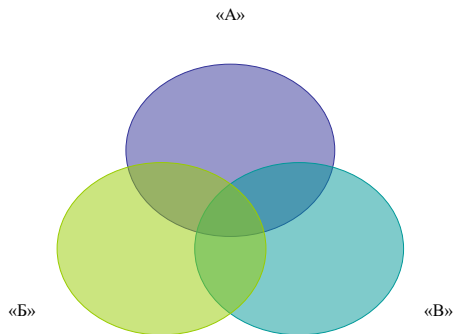
Кожна з приватних судово-експертних теорій рішення експертних завдань (ідентифікація, діагностика, сітуалогія) розробляє і іманентно властивий їм метод теоретичного пізнання предмету та практичного вирішення експертних завдань, включаючи систему пізнавальних прийомів і технічних засобів.

Саме мета і метод експертного дослідження повинні визначити ті «слідові зв'язки» (за змістом інформації, що відображається, за напрямком відображення, за метою використання інформаційного поля), які слід виділити із загального «інформаційного банку», що зберігається в матеріальних слідах розслідуваної події, на основі розроблених приватними криміналістичними і судово-експертними теоріями класифікацій об'єктів, їх властивостей і ознак для вирішення основних експертних завдань.

Але кожний з цих методів пізнання становить лише частину, сторону загального предмету експертного знання і заснованої на ньому експертної практики. Тому клас експертного завдання і відповідний йому метод досягнення мети визначають тільки домінуюче значення якого-небудь одного типу завдань і способу їх конкретного рішення, пам'ятаючи, що не існує «чисто» ідентифікаційних, діагностичних і ситуаційних завдань і «рафінованих» методів їх вирішення: елементи кожного з них явно чи приховано присутні в будь-якому акті експертного дослідження. Значить, діалектика взаємодії основних методів при вирішенні будь-якого експертного завдання, що входить в коло обставин, пізнаваних по матеріальних слідах-відображеннях, повинна бути в центрі методологічних проблем судової експертології».

Таким чином, М. Я. Сегай пропонує одну модель поділу всього різноманіття видів експертних завдань (на ідентифікаційні, діагностичні та ситуаційні), і в тій же роботі пропонує іншу.

Обидві вони можуть бути описані такою діаграмою:

де, наприклад, «А» – ідентифікація, «Б» – ситуалогія» и «В» – діагностика, або

«А» – експертна субстратологія, «Б» – експертна документалістика и «В» – експертна психономіка.

Список використаних джерел

1. Сегай М. Я. Судебная экспертология: концептуальные основы экспертной методологии. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Вип. 2: Збірник матеріалів між народ. наук.-практ.

конф. Харків, 2002. 656 с. С. 36. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://revopravo.kiev.ua/s2.html>.

2. Експертизи у судовій практиці : наук.-практ. посібник / КНДІСЕ, Акад. адвокатури; за заг. ред. В. Г. Гончаренка. 2-вид., перероб. і доп. Київ, 2010. 400 с.

3. Клименко Н. І. Судова експертологія: курс лекцій. Київ, 2007. 528 с.

4. Винберг А. И., Малаховская Н. Т. Судебная экспертология (общетеоретические и методологические проблемы судебных экспертиз): учеб. пособ. / ВСШ МВД СССР. Волгоград, 1979. 184 с.

5. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом Мініюсту України 08.10.1998 № 53/5 (у ред. наказу Мініюсту України від 26.12.2012 № 1950/5) // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.